

YESHIVAT HAR ETZION
ISRAEL KOSCHITZKY VIRTUAL BEIT MIDRASH (VBM)
*****

INTRODUCTION TO PARASHAT HASHAVUA

PARASHAT BALAK

Bil'am the Prophet
By Rav Michael Hattin

INTRODUCTION

After their miraculous and sudden victory over the mighty Amorite kings of the Transjordan, the people of Israel unexpectedly find themselves on the outskirts of Moavite territory. The Moavite king Balak, alarmed by the Amorite defeat and unnerved by the size of the looming Israelite camp, prepares for engagement. But recognizing the unlikelihood of beating Israel on the battlefield, Balak opts for a different approach. Instead, he calls upon the charms of Bil'am the seer of the east, well known in the region for the efficacy of his execrations, maledictions and curses.

The latter, though eager to oblige especially in light of Balak's generous offers of remuneration, is prevented by God's timely intervention from cursing the people. Try as he might, by utilizing the occult methods at his disposal, Bil'am is instead repeatedly forced to bless Israel. Three times he ascends the Moavite heights overlooking the encampment of Israel and makes his nefarious preparations, and three times God inspires him to pronounce benediction instead. The fourth time, Bil'am offers blessings of his own accord, informing Balak in no uncertain terms that the future and its glories are to be Israel's, while Moav and its allies will be trounced.

GLARING CONTRASTS

The poetic quality of Bil'am's pronouncements, their soaring and lyrical language and their inspiring themes, rank them among the Tanakh's most beautiful and meaningful passages.

INLEIDING

Na hun wonderbaarlijke en plotselinge overwinning op de machtige Amoritische koningen van Transjordië, bevindt het volk Israël zich onverwacht aan de rand van Moabitisch grondgebied. De Moabitische koning Balak, door de Amoritische nederlaag gealarmeerd en door de omvang van het bedreigende Israëlitische kamp zenuwachtig geworden, bereidt zich op een betrokken raken voor. Maar de onwaarschijnlijkheid erkennend van Israël op het slagveld te kunnen verslaan, kiest Balak voor een andere aanpak. In plaats daarvan doet hij beroep op de charmes van Bileam, de ziener van het oosten, in de regio wel bekend voor de werkzaamheid van zijn verwensingen en vervloekingen.

Het laatste, hoewel hunkerend om eraan te voldoen met name in het licht van Balak's aangeboden genereuze beloning, wordt het vervloeken van het volk door Gods tijdig ingrijpen verhinderd. Dit proberend middels de occulte methodes die hij tot zijn beschikking heeft, wordt Bileam daarentegen herhaaldelijk gedwongen Israël te zegenen. Drie keer bestijgt hij de Moabitische hoogten, uitkijkend op het kampement van Israël maakt hij zijn snode voorbereidingen, en in plaats daarvan inspireert God hem drie keer tot het uitspreken van een zegen. De vierde keer zegent Bileam uit eigen beweging, daarmee Balak in niet mis te verstane termen informerend dat de toekomst en zijn heerlijkheden Israël toebehoren, terwijl Moab en haar bondgenoten zullen worden afgeranseld.

FLAGRANTE CONTRASTEN

De poëtische kwaliteit van Bileam's uitspraken, de hoogdravende en lyrische taal en de inspirerende thema's, rangschikken deze onder de mooiste en meest betekenisvolle passages van de Tenach.

Bil'am's impassioned observation concerning "How goodly are your tents Ya'acov, your dwelling places Israel!" (24:5) eventually entered the liturgy as the introductory verse intoned by the worshipper upon entering the synagogue. His praise of God "who sees no iniquity in Ya'acov or transgression in Israel, for God their Lord is with them and the trumpet blasts of the King are among them" found its way into the special Mussaf service for Rosh Hashanah (see Talmud Bavli Rosh Hashanah 32b). In fact, that the Sages seriously debated the inclusion of some of Bil'am's other declarations into the daily recitation of the Shema (see Talmud Bavli Tractate Berakhot 12b)!

At the same time, Bil'am's ongoing expressions of unabashed avarice – his enthusiastic embrace of Balak's gift-bearing messengers notwithstanding their evil appeal, his heartless beating of the donkey who refused to transport him towards Moav and its lucre, and his veiled but repeated demands for hefty remuneration upon his arrival – afford us with a more sobering and severe evaluation of the man. At best, we may conclude that the traditional sources viewed Bil'am with great ambivalence. On the one hand, his comforting prophecies of Divine support and love were like welcome balm. On the other hand, one could not overlook his utterly unsavory character.

A PROPHET LIKE MOSHE

The Torah says that "there arose no more a prophet in Israel like Moshe" (Devarim 32:10). This implies that in Israel no prophet of Moshe's stature arose again, but among the nations one did. Who might this be? This refers to Bil'am son of Be'or. But there is nevertheless a distinction between the prophecy of Moshe and that of Bil'am. Moshe did not know what He would speak to him, but Bil'am did, as the verse states: "the words of the one who hears the pronouncements of the Mighty One" (BeMidbar 24:16). Moshe did not know when God would speak to him until He actually did, whereas Bil'am knew precisely when God would speak with him, as the verse states: "he who knows the thoughts of the Transcendent One" (BeMidbar 24:16).

Bileam's hartstochtelijke observatie "Hoe goed zijn uw tenten Ja'akov, uw woningen Israël!" (24:5) kwamen uiteindelijk in de liturgie als het inleidende vers door de aanbieder aangegeven bij binnenkomst in de synagoge. Zijn lof van God "die geen onrecht in Ja'akov of overtreding in Israël ziet, want God hun Heer is met hen en het trompetgeschal van de Koning is onder hen" vond zijn weg in de speciale Mussaf-dienst voor Rosj Hasjana (zie Talmoed Bavli Rosj Hasjana 32b). Sterker nog, de Geleerden debatteerden serieus over de opneming van een aantal andere van Bileam's verklaringen in het dagelijks uitspreken van het Shema (zie Talmoed Bavli Tractate Berakhot 12b)!

Terzelfdertijd, veroorloven Bileam's voortdurende uitingen van ongeneerde hebzucht – zijn enthousiaste omarming van Balak's gift-dragende boodschappers ondanks hun boze oproep, zijn harteloze afstraffing van de ezel, die hem naar Moab weigerde te vervoeren en zijn gewin, en zijn bedekte maar herhaalde eisen voor flinke beloning bij zijn aankomst – ons een meer ontzuenderende en strenge evaluatie van de man. In het beste geval kunnen we concluderen dat de traditionele bronnen Bileam met erg dubbele gevoelens bekeken. Aan de ene kant waren zijn troostende profetieën van Goddelijke steun en liefde als welkome balsem. Aan de andere kant kon men zijn volkomen walgelijk karakter niet over het hoofd zien.

EEN PROFEET ALS MOSHE

De Thora zegt dat "er in Israël niet meer een profeet zoals Moshe opstond" (Dewariem/Deut. 32:10). Dit houdt in dat er in Israël geen profeet van Moshe's formaat meer opstond, maar wel onder de heidenen. Wie zou dit kunnen zijn? Dit verwijst naar Bileam, de zoon van Beor. Niettemin is er toch een onderscheid tussen de profetie van Moshe en die van Bileam. Mosje wist niet wat Hij tot hem zou zeggen, maar Bileam wel, zoals het vers luidt: "de woorden van degene die de uitspraken van de Machtige hoort" (Num. 24:16). Moshe wist niet wanneer God tot hem zou spreken totdat Hij sprak, terwijl Bileam precies wist wanneer God met hem zou spreken, zoals het vers luidt: "Hij die de gedachten van de Transcendente (Buiten-zintuiglijke) weet" (Num. 24:16).

Moshe was only addressed when he stood, as the verse states: "you, now, stand here with Me" (Devarim 5:28), but Bil'am was spoken to even when he was prone, as the verse states: "he sees the vision of the Almighty, falling down with eyes wide open" (BeMidbar 24:4). To what may the matter be compared? To the king's cook who knows all of the expenses associated with the king's table (*Sifre Devarim* Chapter 357).

At first glance, the above passage from the Rabbinic *Midrash on Sefer Devarim* seems to portray Bil'am as a prophet even greater than Moshe. The straightforward reading of the verse that serves as humble Moshe's epitaph indicates that he was the greatest prophet of them all – there was never a prophet who arose in Israel as great as Moshe, and the authority of his prophecy is therefore above doubt. Remarkably, though, the Rabbinic Midrash turns that fundamental assertion on its head by applying particular emphasis to the phrase "there arose no more a prophet IN ISRAEL like Moshe," thus implying that Moshe's unquestionably unique stature was confined to his national context. In Israel, there may not have been any more prophets as great as Moshe, but AMONG THE NATIONS there was one, namely Bil'am the son of Be'or! Thus, while Moshe did not know what exactly God might say, Bil'am clearly did, ascribing his visions to God. While Moshe was never sure when exactly God might speak to him next, Bil'am apparently could predict the timing of the Divine communication with uncanny accuracy. While Moshe had to stand at attention when God spoke to him, Bil'am apparently could adopt a more relaxed posture. Ergo, Bil'am was a prophet among the nations who rivaled even Moshe for greatness.

A PROPHET UNLIKE MOSHE

The *Midrash Aggada* on Parashat Balak (*BeMidbar Rabba* 20:1) on the one hand reinforces the above reading by drawing a perfect correspondence between Bil'am and Moshe, but on the other hand also provides us with a more unflattering reading:

Moshe werd enkel aangesproken als hij stond, zoals het vers zegt: "jij, nu, sta hier bij Mij" (Deut. 5:28), maar tot Bileam werd gesproken, zelfs toen hij voorovergebogen was, zoals het vers luidt: "Hij ziet het visioen van de Almachtige, neervallend met de ogen wijd open"(Num. 24:4). Waarmee kan de zaak vergeleken worden? Met de kok van de koning die alles weet van de kosten in verband met de tafel van de koning (*Sifre Devariem* hoofdstuk 357).

Op het eerste zicht lijkt de bovenstaande passage uit de rabbijnse *Midrasj op Sefer Devariem* Bileam af te schilderen als een profeet, nog groter dan Moshe. De eenvoudige lezing van het vers dat als Moshe's nederige grafschrift dient, geeft aan dat hij de grootste profeet van allemaal was – er was nooit een profeet in Israël opgestaan zo groot als Mosje, en aan het gezag van zijn profetie wordt dan ook niet getwijfeld. Opmerkelijk is evenwel dat de rabbijnse midrasj die fundamentele stelling voor hem omdraait door het toepassen van bijzondere nadruk op de zinsnede " er stond geen grotere profeet IN ISRAËL op zoals Mosje," aldus implicerend dat Moshe's ongetwijfeld uniek kaliber tot zijn nationale context was beperkt. In Israël kan er geen profeet zo groot als Moshe meer geweest zijn, maar ONDER DE HEIDENEN was er een, namelijk Bileam, de zoon van Beor! Terwijl Mosje dus niet wist wat God precies zou kunnen zeggen, wist Bileam het duidelijk, zijn visioenen aan God toeschrijvend. Terwijl Moshe nooit zeker was wanneer precies God hem volgende keer zou spreken, kon Bileam blijkbaar de timing van de Goddelijke communicatie met griezelige nauwkeurigheid voorspellen. Terwijl Mosje in de houding moest gaan staan als God tot hem sprak, kon Bileam blijkbaar een meer ontspannen houding aannemen. Derhalve was Bileam dus een profeet onder de heidenen, die zelfs met Moshe wedijverde wat betreft grootheid.

EEN PROFEET NIET ZOALS MOSHE

De *Midrasj Aggada* op sidra Balak (*Bemidbar Rabba* 20:1) versterkt aan de ene kant de bovengenoemde lezing door het tekenen van een perfecte overeenkomst tussen Bileam en Moshe, maar geeft ons aan de andere kant ook een weinig vleierende lezing:

The verse states that "He is the Rock whose works are perfect, for all of His ways are just" (Devarim 32:4). The Holy One blessed be He did not provide the nations with any future excuse to claim that they had been distanced by Him. What did the Holy One blessed be He do? Just as He appointed kings, sages and prophets for Israel, just so He appointed them to the nations as well. Shelomo was made king over Israel and the world, and so too was Nevuchadnezzar. The former built the Temple and authored many praises and supplications. The latter destroyed it and pronounced blasphemies and sacrilege. He gave David wealth which he amassed for the sake of the Temple, and He gave Haman riches and he used it in order to attempt to slaughter an entire nation. All of the greatness that Israel achieved was similarly attained by the nations. He appointed Moshe for Israel and Bil'am for the idolatrous nations.

Here, Bil'am isn't simply equivalent to Moshe in greatness but more akin to his evil twin! Just as Nevuchadnezzar was the antithesis to Shelomo and Haman to David, Bil'am was the evil contrast to Moshe. Or as the above Midrash ominously concludes:

Come and see how different the prophets of Israel are from the prophets of the nations. The prophets of Israel warn them not to transgress...but this prophet who arose from the nations caused a breach that almost led to their destruction. But not only that. All of the prophets of Israel invoked mercy on Israel and the nations... but this cruel one arose to annihilate an entire nation for no reason whatsoever...

Here the Midrash charges Bil'am with not only passively seeking Israel's harm but also actively courting their downfall. While our particular Parasha may seem to highlight Bil'am's impressive and impassioned words, its concluding narrative emphasizes Israel's infamy (BeMidbar 25:1-9). At the end,

Het vers stelt dat "Hij de Rots is wiens werken perfect zijn, want al Zijn wegen zijn rechtvaardig" (Deut. 32:4). De Heilige, gezegend zij Hij, heeft de heidenen geen eventueel toekomstig excuus gegeven door te beweren dat ze door Hem gedistantieerd werden. Wat deed de Heilige, gezegend zij Hij? Net zoals Hij koningen, wijzen en profeten voor Israël aanstelde, zo stelde Hij ze ook bij de heidenen aan. Salomo werd tot koning over Israël en de wereld gemaakt, en zo ook Nebukadnesar. De eerste bouwde de Tempel en de creëerde veel lofzangen en smekingen. De laatste vernietigde die en sprak godslasteringen en deed heiligschennis. Hij gaf David rijkdom die hij ten behoeve van de Tempel vergaarde, en Hij gaf Haman rijkdom en hij gebruikte het om een hele natie te proberen slachten. Alle grootheid die Israël bereikte werd op soortgelijke wijze door de volken bereikt. Hij benoemde Moshe voor Israël en Bileam voor de afgodische volken.

Hier is Bileam niet alleen gelijk aan Moshe in grootheid, maar meer een soort van zijn kwade tweeling! Net zoals Nebukadnesar de antithese van Salomo was en Haman van David, was Bileam de boze tegenstelling van Moshe. Of zoals de bovenstaande Midrasj onheilspellend concludeert:

Kom en zie hoe de profeten van Israël verschillen van de profeten van de naties. De profeten van Israël waarschuwen hen om niet te overtreden ... maar deze profeet die uit de volken opstond, veroorzaakte een inbreuk die bijna tot hun vernietiging leidde. Maar niet alleen dat. Alle profeten van Israël riepen om genade voor Israël en de volken ... maar deze wrede stond op om een hele natie te vernietigen om geen enkele reden ...

Hier legt de Midrasj Bileam niet alleen passief zoeken voor Israël kwaad te doen ten laste, maar ook actief hun ondergang uit te lokken. Terwijl onze bijzondere sidra Bileam's indrukwekkend en gepassioneerde woorden misschien lijkt te benadrukken, benadrukt haar slotverhaal Israëls schanddaad (Num. 25:1-9). Op het einde brengt

Moav does inflict a significant defeat, but not through warfare. Rather, the people of Israel are drawn into idolatrous revelry by the alluring daughters of Moav and in consequence bring ruin upon themselves. Significantly, it emerges from MOSHE'S pained outburst some chapters later that the plan to ensnare Israel through the daughters of Moav was actually initiated by Bil'am himself: "were these (women) not attached to Israel by the advice of Bil'am, causing trespass against God by the matter of (the idolatrous rite of) Pe'or and bringing the pestilence upon God's congregation?!" (31:16). So, it emerges in the end that Bil'am was in fact the antithesis to Moshe, for rather than fulfilling his noble calling of prophet by bringing the people closer to God, he attempted to bring about their downfall by distancing them from the Deity.

A CONSCIOUS PARALLEL

Clearly, the Rabbis were not content to simply cast Bil'am in the negative light that he so patently deserved, but to consciously and constantly place him in direct opposition to Moshe and to his mission. This perfect contrast, not immediately obvious from our passage, may be based upon their careful reading of earlier sections, namely Chapter 3 and 4 of Sefer Shemot. Recall that at the outset of Sefer Shemot, the people of Israel were imprisoned in the cruel thralls of slavery. They cried out to God, and He heard their cries. Summoning Moshe from Midian by angelic agency at the burning bush, He eventually overcame his mighty protests (all five of them!) and charged him with his mission: to free the Hebrews from bondage. Moshe reluctantly took leave of his father-in-law, gathered his wife and sons, and saddled his donkey, leaving Midian behind and returning to Egypt bearing the "staff of God in his hand." But when he and his family paused to rest at the inn, he was confronted "God who desired to kill him" for not circumcising his new son Eli'ezer. In the end, he was spared and arrived in Egypt ready to follow God's directives.

Moav een belangrijke nederlaag toe, maar niet via oorlogsvoering. In plaats daarvan raakt het volk van Israël betrokken in afgodische feestvreugde door de verleidelijke dochters van Moab en brengt het dien ten gevolge verderf over zichzelf. Uit MOSHE'S gepijnigde uitbarsting blijkt enkele hoofdstukken later duidelijk dat het plan om Israël door de dochters van Moab te verstrikken, daadwerkelijk door Bileam zelf geïnitieerd werd: "werden deze (vrouwen) niet aan Israël gekoppeld op advies van Bileam, om overtreding tegen God te bewerken door de kwestie van (de afgodische rite van) Peor en pest in Gods gemeente te brengen?!" (31:16). Zo blijkt aan het eind dat Bileam in feite de antithese van Moshe was, want in plaats van de vervulling van zijn nobele roeping als profeet door de mensen dichter bij God te brengen, probeerde hij hun ondergang te brengen door ze van de Godheid te distantiëren.

EEN BEWUSTE PARALLEL

De rabbijnen waren duidelijk niet tevreden om Bileam simpelweg in het negatief daglicht te stellen dat hij zo overduidelijk verdiende, maar om hem bewust en voortdurend in directe tegenstelling tot Moshe en zijn missie te plaatsen. Dit perfecte contrast, uit onze passage niet meteen duidelijk, kan gebaseerd zijn op hun zorgvuldige lezing van eerdere secties, te weten hoofdstuk 3 en 4 van het Boek Exodus. Bedenk dat bij het begin van het Boek Exodus, het volk van Israël in wrede slavernij werd opgesloten. Zij riepen tot God, en Hij hoorde hun geschreeuw. Moshe uit Midian via engelachtige tussenkomst opgeroepen bij de brandende struik, overwon Hij uiteindelijk zijn machtige protesten (alle vijf!) en belastte hem met zijn missie: de Hebreëen bevrijden van slavernij. Moshe nam met tegenzin afscheid van zijn schoonvader, pakte zijn vrouw en zonen bijeen, en zadelde zijn ezel, met achterlaten van Midian terug naar Egypte kerend met de "staf Gods in zijn hand." Maar toen hij en zijn gezin halt hielden om in de herberg uit te rusten, werd hij geconfronteerd met "God die hem wilde doden" voor het niet besnijden van zijn nieuwe zoon Eli'ezer. Uiteindelijk werd hij gespaard en kwam in Egypte aan, klaar om Gods richtlijnen te volgen.

In essence, everything that transpired to Moshe at the pivotal moment of his election as God's emissary also happens to Bil'am in our Parasha, but in CONVERSE fashion. Thus, Bil'am hears of Israel's liberation (22:5) from the Moavite and Midianite emissaries (22:7), for like Moshe he dwells near the Midianite nomadic tribes. Moshe's reluctance to undertake his mission and to leave Midian is here matched by Bil'am's unconcealed enthusiasm to do just that and to travel to Moav to curse the people. In fact, while God had to first patiently and finally with obvious irritation set Moshe on his mission, here, in contrast, He has to restrain Bil'am who is chomping at the bit to go. Like Moshe before him, Bil'am also utters numerous protests, but, unlike Moshe, they are in direct response to God's unwillingness to grant him leave. Like Moshe, Bil'am saddles his donkey and embarks (22:21), and no sooner has he started out when he is confronted by the "angel of God to oppose him" (22:2), similar to Moshe's dangerous confrontation at the inn. Over and over again, he refuses to acknowledge God's displeasure at his decision, just as Moshe had refused to accede to God's firm demands that he in fact go. In a nutshell, while Moshe was the most humble and hesitant of selfless prophets, Bil'am is the most haughty and audacious of self-serving sorcerers.

It is therefore with good reason that the Midrashim consistently juxtapose these two individuals, for they clearly represent two very different visions of what it means to be God's emissary. In the end, of course, Bil'am's mission fails and he is forced to acknowledge not only God's ascendancy but also Israel's election. His finish is an ignominious one, but no one could deny his prodigious talents. Perhaps our Parasha comes to sound a cautionary note, to tell us the grave hazards that are inherent in not realizing one's potential for the good. In the eyes of the Sages, Bil'am truly was a "prophet to the nations" and had he lived up to his noble mission he would have been remembered, like his nemesis Moshe, with affection and awe.

Shabbat Shalom

In wezen gebeurde, in onze sidra, alles wat zich op het cruciale moment van zijn verkiezing als Gods afgezant bij Moshe voordeed, toevallig ook bij Bileam, maar in OMGEKEERDE vorm. Zo hoort Bileam van Israëls bevrijding (22:5) van de Moabitische en Midjanitische afgezanten (22:7), want zoals Moshe woont hij in de buurt van de Midjanitische nomadische stammen. Moshe's tegenzin om zijn missie uit te voeren en om Midian te verlaten wordt hier geëvenaard door Bileam's onverholen enthousiasme om slechts dat te doen en naar Moab te reizen om de mensen vervloeken. In feite, terwijl God eerst geduldig en uiteindelijk met duidelijke irritatie Moshe op zijn missie had gesteld, moest Hij hier, in tegenstelling, Bileam gaan betugelen die zich verbeet om te gaan. Zoals Moshe vóór hem uitte ook Bileam tal van protesten, maar in tegenstelling tot Moshe, zijn die een directe reactie op Gods onwil hem met rust te laten. Zoals Moshe, zadelde Bileam zijn ezel en begint (22:21), en hij is nog maar net vertrokken als hij wordt geconfronteerd met de "engel van God tegenover hem" (22:2), vergelijkbaar met Moshe's gevaarlijke confrontatie bij de herberg. Telkens weer, weigert hij om Gods ongenoegen over zijn beslissing te erkennen, net zoals Moshe had geweigerd gevolg te geven aan Gods harde eisen dat hij feitelijk ging. In een notendop, terwijl Moshe de meest bescheiden en aarzelende van de onbaatzuchtige profeten was, is Bileam de meest hooghartige en vermetele van de zichzelf bedienende tovenaars.

Het is dan ook niet voor niets dat de Midrashim deze twee individuen constant naast elkaar plaatsen, want zij vertegenwoordigen duidelijk twee heel verschillende visies op wat het betekent om Gods afgezant te zijn. Uiteindelijk mislukt Bileam's missie natuurlijk en wordt hij niet alleen gedwongen om Gods overwicht te erkennen, maar ook Israëls uitverkiezing. Zijn einde is smadelijk, maar niemand kon zijn wonderbaarlijke talent ontkennen. Misschien laat onze sidra een kritische noot klinken, om ons de ernstige gevaren te vertellen die inherent zijn aan het niet uitleven ten goede van z'n potentieel. In de ogen van de wijzen was Bileam werkelijk een "profeet voor de volken" en had hij geleefd voor zijn nobele missie, zou men zich hem herinneren zoals zijn aartsvijand Moshe, met genegenheid en ontzag.

Shabbat Shalom